

JERZY WOŹNIAK CM

Zmigród

PROBLEMATYKA MODLITWY U AFRAHATA SYRYJCZYKA

Modlitwie Afrahat poświęca czwartą mowę — *De Oratione* składającą się z 19 rozdziałów¹. Znajdujemy ponadto szereg fragmentarycznych wypowiedzi i w innych mowach, a mianowicie:² *De monachis* — nr 1, 2, 8, 15, 20, 17; *De Paschate* — nr 13; *Exortatoria* — nr 17, 43, 14, 32, 49; *De acino* — nr 52, 53, 56, 63, 68; *De caritate* — nr 14, 15; *De fide* — nr 4; *De bellis* — nr 20; *De ieiunio* — nr 1, 14; *Adversus iudaeos* — nr 10; *De distinctione ciborum* — nr 2.

Podstawowym rdzeniem służącym Afrahatowi do wyrażenia czynności modlitewnej jest temat śl'/śli ze swoimi derywatami. Najczęściej występuje forma rzeczownikowa śluṭā oznaczająca modlitwę³. Spotykamy jeszcze u Afrahata inne czasowniki na określenie czynności modlitewnej a mianowicie: šhr (czuwać) oraz šēl (prosić).

Nakazy modlitwy. Afrahat⁴ powołuje się na polecenie Jezusa z Mt 6, 6, którym zalecał modlić się w swojej izbie do Boga Ojca. Powołuje się również na fakt, że jesteśmy świątynią Bożą (1 Kor 3, 16), oraz przytacza cytaty z Łukasza (18, 1) „Módlcie się i nie ustawajcie” Zachęca do czuwania dniem i nocą. Wezwanie do czuwania wyraża cytaty z Rz 13, 11 — „Powstańmy ze snu”⁵. Chrześcijanin ma być gotowy na spotkanie z Oblubieńcem (Mt 25, 10). Napełniamy lampy oliwą (Mt 25, 1). Mnich⁶ powinien walczyć z szatanem przez czuwanie, śpiewanie psalmów, modlitwę i post⁷. Modlitwie powinien towarzyszyć post. Mnich przez modlitwę, czuwanie⁸ sprawia, że Duch Boży do niego powróci, aby nieprzyjaciel go nie przemógł. Mnich powinien odznaczać się zamięłowaniem do rozmyślania w każdym czasie⁹. Szczególną okazją do modlitwy jest Pascha, podczas której należy się modlić z wiarą i śpiewać psalmy¹⁰. Zachęca Afrahat chrześcijan, aby potrafili się upokorzyć przez

¹ J. Parisot, *Aphraatis sapientis Persae demonstrationes, Patrologia Syriaca*, Parisiis 1894, t. 1, kk. 137—182.

² J. Parisot, *Aphraatis sapientis Persae demonstrationes, Patrologia Syriaca*, Parisiis 1894—1907, t. 1—2.

³ Por. J. Brun, *Dictionarium syriaco-latinum*, Berythi 1895, s. 550—551; C. Brockelmann, *Lexicon syriacum*, Halis 1928, s. 628; R. Payne Smith, *A Compendious Syriac Dictionary*, Oxford 1976, s. 478.

⁴ *De oratione*, nr 10.

⁵ *De monachis*, nr 1.

⁶ Tamże, nr 2.

⁷ Tamże, nr 8.

⁸ *De monachis*, nr 15.

⁹ Tamże, nr 20.

¹⁰ *De Paschate*, nr 13.

czuwanie i modlitwę¹¹. Należy się modlić, aby nie ulec pokusie¹². Jak widzimy nakaz modlitwy u Afrahata wypływa z idei biblijnej, z nauki samego Jezusa.

Przykłady modlitwy. Afrahat wskazuje na szereg postaci biblijnych, które dzięki modlitwie uzyskały od Boga wiele łask¹³. Abraham modlił się i pokonał pięciu królów (Rdz 13, 18: 14, 16). Dzięki modlitwie odzyskał płodność (Rdz 21, 2). Izaak okazał potęgę modlitwy gdy modlił się za Rebeke, aby urodziła dziecko (Rdz 25, 21). Jakub modlił się w Betel i ujrzał bramy niebios i wysoką drabinę (Rdz 28, 12n). Potęga modlitwy Mojżesza jest nieskończona. Mojżesz modlił się i wybawił go Bóg z rąk Faraona (Wj 3, 2nn). Dzięki modlitwie Mojżesz spuścił mannę, skałę rozłupał, zwyciężył Amalekitów. Jozue dzięki modlitwie przekroczył Jordan i zburzył mury Jerycha. Samuel modlił się przed Bogiem aby dać znak synom Izraela. Dawid modlił się i został wyrwany z rąk Saula (1 Sm 19, 18nn). Wysłuchał Bóg modlitwę Azy i posłał Anioła, aby potępić Etiopa Zarę (2 Krn 14, 11). Ezechiasz modlił się i został wysłuchany, i dzięki aniołowi zniszczył 185 tysięcy wrogów. Azariasz, Ananiasz i Mizaël zostali uwolnieni od ognia. Daniel modlił się i został uwolniony od lwów (Dn 6, 22). Najwspanialszy przykład modlitwy dał Zbawiciel, który zachęcał do modlitwy w ukryciu, przy drzwiach zamkniętych (Mt 6, 6). Należy się modlić, aby otrzymać od Ojca rzeczy potrzebne (Mt 6, 8). Zbawiciel zaleca modlitwę zbiorową, gdyż gdzie „dwaj albo trzej zgromadzeni są w imię moje tam ja jestem pośród nich” (Mt 18, 20).

Rodzaje modlitwy. Afrahat¹⁴ wyróżnia kilka rodzajów modlitwy: nagłą prośbę, dziękczynienie, uwielbienie, medytację, czuwanie.

Nagłą prośbę należy stosować, gdy wzywamy miłosierdzia Bożego z powodu grzechów swoich. Uwielbienie, gdy ogłaszamy wielkie dzieła Boże. Medytacja, czyli rozmyślanie wraz z czuwaniem, powinny być cechami chrześcijan, mnicha, który walczy z szatanem¹⁵.

Modlitwa Pańska. Afrahat zachęca wiernych do stosowania modlitwy Pańskiej w swoim życiu, a zwłaszcza na początku własnej modlitwy prywatnej¹⁶. Zwraca też uwagę na konsekwencje z niej wypływające, a mianowicie, na gotowość do odpuszczenia i przebaczenia przewinień innym¹⁷. O tym nakazie przypominają nam słowa modlitwy Pańskiej (Odpuść nam nasze winy jako i my odpuszczamy naszym winowajcom).

*Modlitwa w ukryciu*¹⁸. Jest to typowy ewangeliczny motyw oparty na nauce Jezusa o modlitwie (Mt 6, 6). Afrahat wyjaśnia, że zdanie „módl się w ukryciu” oznacza módl się w sercu, a „zamknij drzwi” oznacza „zamknij usta twoje, które są bramą”.

*Modlitwa codzienna*¹⁹. Afrahat rozumie ją w znaczeniu biblijnym jako czuwanie dniem i nocą. Wypowiada się na jej temat opisując złego człowieka. Człowiek zły modli się zwyczajem codziennym, ale jego serce nie skłania się do tego co mówią jego usta:

¹¹ *Exortatoria*, nr 17.

¹² *De acino*, nr 53.

¹³ *De monachis*, nr 4—10.

¹⁴ *De humilitate*, nr 17.

¹⁵ *De monachis*, nr 1.

¹⁶ *De oratione*, nr 19.

¹⁷ *De ieiunio*, nr 15: *De oratione*, nr 13.

¹⁸ *De oratione*, nr 10, 13.

¹⁹ *Exortatoria*, nr 43.

Znakomitość modlitwy. Afrahat podkreśla, że modlitwa szczególnie czysta zasługuje na specjalne wyróżnienie. Między innymi czytamy:

„Czystość serca jest modlitwą o wiele cenniejszą, niż modlitwy wypowiedziane podniesionym głosem”²⁰. Modlitwa jest czymś pięknym, a dzieła jej przesławne. „Modlitwa czysta przystoi ofiarom składanym”²¹. „Kochaj czystą modlitwę”²².

*Modlitwa wypływająca z wiary*²³. Afrahat opisuje budowlę Bożą, która wznosi się na wierze. Stwierdza wyraźnie, że wymagana jest modlitwa czysta, która przez wiarę przyjęta jest podstawą życia chrześcijańskiego.

*Modlitwa połączona z dziełami i uczynkami miłosierdzia*²⁴. Dzieła modlitwy są przesławne, gdy modlitwa jest połączona z dobrymi czynami. Afrahat ukazuje połączenie modlitwy z życiem.

*Połączona z miłością*²⁵. Afrahat mówiąc o miłości stwierdza, że miłość kocha pokornych, mądrych, post, modlitwę, miłosierdzie, prostych, doskonałych. W tym kontekście wyrażenie „kocha modlitwę” wskazuje na dynamiczny charakter miłości i świadczy, że modlitwa powinna być połączona z zaangażowaniem.

*Modlitwa czysta*²⁶. Modlitwę czystą charakteryzuje Afrahat jako połączoną z wiarą czyli wolną od pobudek ekonomicznych. Jedyne modlitwa czysta posiada swoją moc. Afrahat mówi — „tylko pielęgnuj modlitwę czystą”²⁷. Modlitwa czysta przystoi ofiarom. Zaleca modlitwę czystą mnichom.

Modlitwa przewrotna. Wyrażenie *šlutā d° neklā* oznacza modlitwę przewrotną²⁸, pozbawioną szczerzej intencji, której Bóg nie wysłuchuje. Afrahat powołuje się na Izajasza 65, 24, który potępia wielomówstwo na modlitwie i mówienie głośne, a nawet krzyczenie. Bóg potępia modlitwę nieczystą. Również Bóg nie przyjmuje modlitwy tego, który fałszywie przedkłada prośbę²⁹. Afrahat pisze: „Kto fałszywie przysięga i kłamie, tego modlitwa nie wznosi się ani nie przynosi skutku”³⁰.

Modlitwa niewysłuchana. Afrahat³¹ wyjaśnia, że Bóg modlitwy nieczystej, wielomówstwa, mimo, że ręce wyciągają wierni, a nie postępują uczciwie, nie wysłuchuje. Również nie wysłuchuje modlitwy przewrotnej³². Jako przykład służy Afrahatowi Antioch³³, który zbeszczył świątynię, został dotknięty śmiertelną chorobą i nie został wysłuchany.

Modlitwa nieskuteczna. Afrahat przypomina wyraźnie zdanie Chrystusa (Mt 5, 23—24), że jeżeli mamy złożyć ofiarę na ołtarzu a nienawiedzimy swego brata, to byłoby lepiej, żeby najpierw pojednać się ze swoim bratem i później

²⁰ *De oratione*, nr 1.

²¹ Tamże, nr 16.

²² Tamże, nr 19.

²³ *De fide*, nr 4.

²⁴ *De oratione*, nr 16.

²⁵ *Exortatoria*, nr 14.

²⁶ *De fide*, nr 4; *De oratione*, nr 1. 18; *De monachis*, nr 1.

²⁷ *De oratione*, nr 13.

²⁸ Tamże, nr 10.

²⁹ Tamże, nr 18.

³⁰ *De acino*, nr 63.

³¹ *De oratione*, nr 13.

³² Tamże, nr 18.

³³ *De bellis*, nr 20.

złożyć dar, gdyż modlitwa takiego człowieka zostanie na ziemi. Afrahat upomina, aby człowiek nie okłamywał Boga słowami — „Ja odpuszczam a nie odpuściłem”³⁴.

Modlitwa połączona z uczynkami. Afrahat³⁵ ukazuje dynamiczny charakter modlitwy, gdy nakazuje podnosić słabych, nawiedzać chorych, wspierać ubogich. I to nazywa modlitwą. Nie wystarczy czytać Pisma św. ani pouczać, ale wypełniać to co zawierają³⁶.

Modlitwa z uwagą. Afrahat³⁷ przedstawia człowieka, który modli się ze skupieniem. Serce jego jest podobne do mocnej skały. Przyjmuje dobre nasienie, ale gdy gałęzie wyrosną, nie przynoszą żadnego owocu. Może nawet modlić się codziennie, ale serce jego nie skłania się do tego, co usta wymawiają. Afrahat krytykuje faryzejską postawę modlitewną, mimo, że pozory dobrej modlitwy są zachowane.

Modlitwa przedstawiona Bogu przez Aniołów. Afrahat³⁸ ukazuje postać Gabriela wspierającego Daniela razem z Michałem: „Gabriel zawsze przyjmuje modlitwy” — to stwierdzenie wyraża wiarę w pośrednictwo Aniołów. Gabriel oznajmia Danielowi: „Wysłuchana została modlitwa twoja przez Boga, a ja przyszedłem ze względu na słowa twoje” (Dn 10, 12). Również Gabriel przyjmował modlitwy Zachariasza. Także Gabriel przyjmował modlitwy Maryi oraz oznajmił jej: „Znalazłaś łaskę u Boga” (Łk 1, 13). Anioł Gabriel³⁹ pomnażał owoce modlitwy Izraelitów zgromadzonych w świątyni. Gabriel nazywany jest jako przyjmujący modlitwy — *mqabel ślauātā*.

Przez modlitwę ludzie rozmawiają z Bogiem. Afrahat⁴⁰ powołuje się na cytaty Izajasza (Iz 1, 16—17) mówiący o rozmowie Boga z człowiekiem. Afrahat przypomina prawdy, że ludzie tylko na modlitwie z Bogiem rozmawiają pod warunkiem, że nie mają żadnej winy. W przeciwnym wypadku modlitwy nie będzie, jak mówi Pismo — Iz 1, 15 — „Choćbyście mnożyli modlitwy, nie wysłucham, ponieważ ręce wasze są pełne krwi”

Ofiary a modlitwa. Zdaniem Afrahata⁴¹, ofiary składane Bogu przez ludzi, są przyjęte dzięki modlitwie. Afrahat, ofiary porównuje do modlitwy. Klasyczny tekst znajdujemy w mowie *De oratione* nr 18, gdzie czytamy: „Nie ma większej ofiary nad modlitwę”. Afrahat powołuje się na Ps 50, 14: „Złóżcie w ofierze Panu pieśń pochwalną, oddajcie Najwyższemu śluby swoje”. W zakończeniu tejże mowy Afrahat⁴² wyraźnie stwierdza, że miejsce ofiary i modlitwy zajęła modlitwa. To sugeruje, że Afrahat wyżej stawia modlitwę od ofiar.

Modlitwa a pokarmy. Modlitwa służy do uświęcania pokarmów. Afrahat⁴³ cytuje zdanie z listu św. Pawła do Tymoteusza (1 Tym 4, 5) — „Wszystkie pokarmy są uświęcane przez słowo Boga i modlitwę”

³⁴ *De oratione*, nr 13.

³⁵ Tamże, nr 14.

³⁶ *Exortatoria*, nr 32.

³⁷ Tamże, nr 43.

³⁸ *De ieiunio*, nr 14.

³⁹ Tamże, nr 15.

⁴⁰ *De oratione*, nr 18.

⁴¹ Tamże, nr 1.

⁴² Tamże, nr 19.

⁴³ *De distinctione ciborum*, nr 2.

Modlitwa za braci. Afrahat⁴⁴ kończy swoją mowę De oratione nakazem „Ilekcroć będziesz się modlił, pamiętaj o przyjacielu twoim”.

Modlitwa czuwania. Arahat⁴⁵ mówiąc o różnych formach abstynencji wskazuje na chrześcijanina, który rezygnuje z wygodnych łóżek, aby odprawić czuwanie jako formę modlitwy. Afrahat⁴⁶ zachęca do czuwania dniem i nocą, aby wypełnić polecenie Jezusa (Łk 18, 1) — „Módlcie się i nie ustawajcie”. Zdaniem Afrahata⁴⁷, człowiek czuwający i modlący się, cieszy się obecnością Chrystusa i od takiego człowieka szatan odchodzi.

Modlitwa wysłuchana. Afrahat⁴⁸ podaje jako przykłady postacie biblijne takie jak, Finees, Eleazar, Dawid, którzy dzięki modlitwie zostali uwolnieni z grożącego niebezpieczeństwa. Aby zostać wysłuchanym przez Boga, należy prosić z uwagą⁴⁹. Bóg wysłuchuje wszystkich modlących się⁵⁰. Afrahat⁵¹ powołuje się na cytaty z Mateusza 21, 22 — „Wszystko o co będziecie prosić Boga na modlitwie, otrzymacie”

Bóg pragnie, abyśmy Go prosili. Tę myśl wyraża Afrahat⁵² powołując się na nakaz Chrystusa o nieustannej modlitwie (Łk 18, 1) oraz na tekst (Łk 23, 68) — „Ten kto prosi otrzymuje od Boga”.

Reasumując poglądy Afrahata na modlitwę stwierdzamy, że Afrahat opiera się na ideach głęboko osadzonych w Piśmie świętym Starego i Nowego Testamentu. Zauważamy następnie, że Afrahat wychodzi naprzeciw problemom wspólnot lokalnych, akceptując wzniosłość modlitwy. Jako ukoronowanie poglądów Afrahata na modlitwę, jest jej ścisłe powiązanie z uczynkami, a więc z życiem codziennym.

DE ORATIONE APUD APHRAHATEM SYRUM

Argumentum

Dissertiuncula hac variae quaestiones orationis apud Aphrahatem Syrum brevissime notantur. Tractatur igitur de praecepto orationis eiusque variis generibus, de Oratione Dominica, de oratione pura atque impura, de oratione exaudita et non exaudita, de oratione cum bonis operibus coniuncta etc.

⁴⁴ *De oratione*, nr 19.

⁴⁵ *De ieiunio*, nr 1.

⁴⁶ *De oratione*, nr 16.

⁴⁷ *De monachis*, nr 17.

⁴⁸ *De oratione*, nr 14.

⁴⁹ Tamże, nr 18.

⁵⁰ *Exortatoria*, nr 49; *De acino*, nr 57.

⁵¹ *De acino*, nr 53.

⁵² Jak wyżej.